

מאמר התוכחה

לבן ישיבה
בעת צרה – ימי מלחמה

ממרן ראש הישיבה
הגאון החסיד

רבינו דוד פוברסקי זצוק"ל

- א. כוחי ועוצם ידי... או בטחון בהשי"ת
- ב. נושא בעול עם חבירו
- ג. לפני עיוור לא תתן מכשול
- ד. אל תחרש ואל תשקוט...

בימי ביה"ז – סוכות תשל"ד בעקבות המלחמה נמנעו התלמידים מלנסוע לביתם ונשארו בתוככי הישיבה הק' אף לימי החג. ומרן זצוק"ל העמיד מאמר זה בשיחתו לפני בני הישיבה הק' להתבונן בחובתנו. ועתה שב ונדפס ללימוד בני הישיבה הק' בימי צרה אלו – יהפכו לששון ולשמחה – מנ"א תשע"ד

ישיבת פוניבז'

ברוך דוב פוברסקי

ישיבת פוניבז' בני ברק

בס"ד ד' מנ"א תשע"ד לפ"ק

לבני הישיבה היקרים ה' עליהם יחיו

הנה נא הואלתי לשוח לבי ולהתועד יחדיו בימים אלו כאשר
מדת הדין גטרי, ולבכנו מבקש על מה חרי האף הגדול הזה, ועל שעה
זאת הלא נאמר נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה אל ה', והנה נודמנה
לפני שיחתו העמוקה של אאמו"ר ראש הישיבה הגה"ח זצוק"ל אשר
נאמרה במוצאי הסוכות שנת תשל"ד בימים קשים כיום הזה, והדברים
דברי א"ח נוקבים עד תהום הנפש להאיר הלבבות להתעורר ולדעת
חובתנו בדרכי התורה, תורת אמת היתה בפיהו וגו' כי מלאך ה' צבקות
הוא, ענין חשוב הוא למאד ותועלת גדולה כי כ"א ילמד היטב בעיון את
הדברים להיות נכנסים אל הלב לטוב לנו לחיותנו כיום הזה הבה יקרים
נשובה אל ה' נתחזק בתורה ובתפילה כולנו בלבב שלם כי ירחם ה' עלינו
ויחון אותנו לפליטה ברחמיו ונזכה לישועת ה' ולנחמת ציון בב"א,

המצפה לרחמים ולישועה

ד' מנ"א תשע"ד
ברוך דוב פוברסקי

א"ח א"ח

ישיבת פוניבז'

ד' מנ"א תשע"ד

נאמר בעת צרה, ימי מלחמה

"אוכיחך ואערכה לעיניך"

על אחת כמה וכמה. עכ"ל.

והקושיא ידועה, הרי יוסף כלל לא אמר לאחיו דברי תוכחה, רק סתם, "אני יוסף", ומהו הפירוש שלא יכלו אחיו לעמוד בתוכחתו? **אלא** הביאור כדברינו, כי בשביל תוכחה לא צריך דברים גדולים, קשים וחרפים, רק שהמציאות עומדת מול האדם, וטופחת על פניו. **וכאשר** אמר יוסף לאחיו "אני יוסף", הרי תיכף נוכחו לראות ולהבין את כל המהלך אשר התנהל כאן, ובמה נתעסקו כל הזמן! **ויותר** מזה, כבר לא צריך, ומאליהם נבהלו, ומעצמם, וכמ"ש בחז"ל (תנחומא ויגש ה) שפרחה נשמתן מהן, שבטי קה! **ועל-זה** אמרו ז"ל אינו לנו מיום התוכחה, – עד היכן מגיעים הדברים, כאשר מעמידים הכל לעיני האדם, והוא רואה בבירור-אור-האמת את כל מהלך חייו!

דיברנו במאמר הקודם, נוראות ענין (תהלים נ, כא) "אוכיחך ואערכה לעיניך", אשר כתובים בזה ב' ענינים: "אוכיחך", – תוכחה! ודבר נוסף, "אערכה לנגדך", – יערכו לנגד עיניך את הדין שלך, הפסקים שאתה בעצמך פסקת. **הוא** אשר אמרו חז"ל (ב"ר צג, א) "ר' אלעזר בן עזריה אומר, אינו לנו מיום-הדין, אינו לנו מיום-התוכחה", – כי יש דין ויש תוכחה. **ולא** יצטרכו להראות אז להאדם, דברים גדולים ועמוקים, רק "אערכה לעיניך", – יראו לך את הסתירות-הקיצוניות בהנהגה שלך, וזה כבר יספיק, התוכחה שלך, והדין שלך. **ושם** במדרש, "יוסף קטן של שבטים היה, ולא היו יכולים לעמוד בתוכחתו, ה"ד (פה, ג) ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו, – לכשיבא הקב"ה ויוכיח כל אחד ואחד לפי מה שהוא, שנאמר (שם) "אוכיחך ואערכה לעיניך", –

"והארץ נתן לבני-אדם"

כי זה הוא אכן ביאור ענין והארץ נתן לבני-אדם. **והנה**, אמרנו היום בתהלים (פ"ג) [ומוכרחים להתבונן באשר אנו אומרים], – "כי הנה אויבך יהמיון, ומשנאיך נשאו ראש. על עמך יערימו סוד, ויתיעצו על צפוניך. אמרו לכו ונכחידם מגוי, ולא יזכר שם ישראל עוד. כי נועצו לב יחדיו, עליך ברית יכרותו. אחלי אדום וישמעאלים וגו', – כולם רוצים להשמיד! **הרי** זהו ממש ענין 'והארץ נתן לבני אדם'. **בל'** יחשבו כי זהו רק פרק תהלים שמפטירים אותו מן הפה ודי, – צריך לראות זאת בחיים, במציאות! – ראינו זאת כבר בשנים הקצרות הללו כאן!, – אך המבוגרים יותר, להם זו הפעם-השלישית שהם רואים מצב כזה.

זכורני, כאשר היינו בקובנא, לפני ל"ג שנים, בצוותא עם ר' אשר קלמן ז"ל [דער גרייסער ר' אשר קלמן], ונכנסו אז הקומוניסטים לליטא, והיה חשש גדול מפניהם. **אמר** אז רא"ק, כתוב (תהלים קטו, טז) "השמים שמים לה', והארץ נתן לבני אדם". – והיינו, כי הארץ נתונה בידי בני האדם, שהם בעלי בחירה, – ועל כן, עתה, שנכנסו כאן הקומוניסטים, הרשעים הללו, צריך מאד להבהל, כי בעל-בחיירה הגם, ובידיהם אנו מסורים. **ומוכרחני** להוסיף, שכאשר באתי לוילנא, אמרתי זאת לאחד, ומאד לא רצה לקבל ביאור זה ב'והארץ נתן לבני-א', אך כאשר באתי לא"י, ואמרתי זאת לפני הרב ז"ל, קלס מאד,

ר' אֶשֶׁר-קָלַמְן אמר זאת על הקומוניסטים במלחה"ע השניה, כאשר הם באו לליטא, אך הקומוניסטים הרי כבר התחילו לפני חמשים ושבע שנים, [ואמנם זה לא היה קשור בדוקא ליהודים, אך בסופו של דבר הכל נשאר ליהודים] היו אז ברוסיה בערך כשלשה מליון יהודים, ויאמרו לכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד!! לא באו להרוג יהודים, אך באו לעקור הדת. ומי האמין אז שכך אכן יהיה, ויעלה זאת בידם, שלא יזכר שם ישראל ברוסיה, שלשה מליון יהודים! הלא מספר נכבד הוא! ומי יכול היה לשער שיצליחו בכך. מי שזוכר מה היו העיירות היהודיות שם, הקהילות הק', מי שזוכר מה היתה מינסק, עיר ואם בישראל, תורה, ויראת שמים, מה הי' בוברויסק, ולוצק, וכל העיירות, אפילו הרחוקות, קהילות כאלה של יהודים, מי תיאר לעצמו שיכחידו משם שם ישראל...? רק לאחרונה יש איזה התעוררות שם, אך הרי כבר הגיע מצב שאנשים כלל לא ידעו שהם יהודים!! ואין שום זכר ליהדותם, אֶם-כֵּן הרי יש לנו את המציאות לנגד עינינו, לא סתם "קפיטל-תהלים", רק מציאות חיה! עתה, הרי לא לחנם אמר רא"ק, כאשר נכנסו הרוסים לליטא, שצריך להבהל, כי "והארץ נתן לבני-אדם", ואי-אפשר כלל לתאר את אשר יכול אדם – בעל בחירה – לעולל. ואח"כ, כאשר עלה היטלר לשלטון בגרמני, ועקרו משם אז יהודים רבים,

*

עתה, הרי נשאלת שאלה, הלא אנשים מבינים אנו, ולא ילדים קטנים. הרי יודעים אנו מה נעשה כאן, ומה נפק"מ אם המערכה היא במרחק מאה ק"מ מכאן. הרי אנו מוקפים, ואוייבים עומדים מוכנים להשמידנו. וא"כ, מדוע זה אנו רגועים? והרי עובדה היא שמתהלכים רגועים. איך יתכן כזאת?

וכשנכנסו הבולשוויקים, הרי נרשמו כולם לחזור לגרמניה, שש או שבע מאות אלף יהודים נרשמו לחזור לגרמניה! כי אף אחד לא תיאר שיתכן דבר כזה, אע"פ שכבר היתה אז גזרה בממשלה שלו, לפעול שלא יזכר שם ישראל עוד, ואמנם זה עלה בסוף "ששה מליון יהודים". ונכון שהרבש"ע מנהיג אחרת, – ש"המה כרעו ונפלו" (תהלים כ, ט), הגויים כאשר הם כורעים, הם נופלים לגמרי ונאבדים, ואנחנו קמנו ונתעודד, אע"פ שנופלים, מכל-מקום שבים וקמים לתחיה, ועומדים על רגלינו. אך עכ"פ הרי נופלים! – נפלו שלשה מליון ברוסיה!, וששה מליון אצל היטלר!, – הרי נפלו, מציאות היא. וכאן בארץ ישראל, כבר כמה פעמים, נוסף למה שכל הזמן שנמצאים כאן באר"י, הרי אנו ממש מוקפים ומסובכים בכזה עם רב, "אדום וישמעאלים מואב והגרים", עמים רבים, [א"י מה כתוב כאן], וכולם רוצים ומחפשים דבר אחד, שלא יזכר שם ישראל, כולם מחפשים את הפינה הזאת, להכחידה!, – ברוסיה חיפשו את היהודים דשם, ובגרמניה את היהודים שלהם, וכאן, שוב רוצים אותה הדבר, ובכאלה כמות. ודומני שהיום עוד יותר מאז, כי מי שיודע מה הולך היום בעולם, הרי כמעט כולם נגד ישראל, ולהוציא חלק קטן, הרי כל העולם נגד ישראל, וכולם רוצים וחפצים אך דבר-אחד, ש"לא יזכר שם ישראל עוד".

האם התענה אי-מישהו בגלל המצב? - חצי-יום מישהו צם? - יתנו נא דין-וחשבון כל אחד לעצמו, מדוע רגוע הנהו! אך, התשובה הרי פשוטה היא, [איני רוצה לפגוע באף אחד], הציבור רגוע משום שמסתמכים על "כחי ועוצם ידי" !!!!! – מסתמכים על כך שאנו חזקים!

יחשוב נא כל אחד היטב לעצמו, בעמקי נפשו, מדוע רגוע הוא, ויראה כי אמת אנו מדברים. – "אנו חזקים ואין מה לדאוג!" **וכאן** באה התוכחה הגדולה, – איך לא יתבייש האדם מעצמו גופא, הרי ישאלו אותו, מה-נפשך, אם אכן סומך הנך על כחי ועוצם ידי, אם סומך אתה עליהם, מדוע באמת רגוע הנך? האינך חרד לשלומם?

וכאשר יתנער האדם, ויתעשת, לומר כי ח"ו לומר שסמוך הוא על כחי ועוצם ידי, כי הרי ודאי סומך הוא על הרבש"ע.

עתה הרי נשאל אותו, האם לכן רגוע הוא? הרי אם היה 'צריך' לסמוך על הרבש"ע, הרי היו מתהלכים אובדי עצות!

רח"ל כשיש חולה בבית, [א-אייגנער], הרי מסתובבים בלי ראש, רצים לתת צדקה, רצים ומחפשים מה לעשות, פעם היו עולים ופותחים את ארון הקודש - [רייסן דעם ארה"ק]

ופורצים בבכיות נוראות.

איפה כל זה עכשיו?? סומכים על הרבש"ע? הרי ברור כי סומכים על כחי ועוצם ידי.

וכאן התוכחה, כאן הסתירה, אם סומכים עליהם, מדוע באמת רגועים, איך לא דואגים?

"אוי לנו מיום התוכחה", כאשר יראו לאדם את הסתירות אשר בתוכו, והסתירות בהתנהגות שלו, במעשים שלו, - כאשר מדברים על זה, הוא חושב כך! - וכאשר מדברים על הצד השני, חושב הוא להיפך! - הרי יש לנו להתבייש מעצמנו!

איך זה יתכן לראות חיוך על-הפנים בזמן כזה? אם לא שבטוחים, וסמוכים על "כחי ועוצם ידי" שיעשה לנו חייל!

צריך להבהל מאד נוכח הדברים האלו, במה נכשלים כאן?! - הרי "כחי ועוצם ידי" הוא הדבר הגרוע ביותר, ואנו חיים בזה. כולם! שום הסברים לא יועילו, אנו רגועים. וזה אומר הכל. נורא נוראות.

"נושא בעול עם חברו"

דבר שני, אשר יש לתת עליו את הדעת, בפרט בזמן כזה, וגם הוא מבהיל כשלעצמו, וזהו ענין "נושא בעול עם חברו" (אבות ו, ה), אשר הוא מן הדברים הגדולים והחשובים ביותר, וכמ"ש חז"ל (שמו"ר א, כז) במה שנאמר על משה רבינו (שמות ב, יא) "ויצא אל אחיו וירא בסבלותם", שהיה נותן כתיפיו ומסייע לשאת עמם במשא, פשוט כפשוטו - "נושא בעול עם חברו".

מספרים (עי' דהו"מ ח"א מא' י"ב) מהסבא ז"ל, שנכנס פעם יחד עם שנים מן הגדולים לבקר חולה, אשר נאסר עליו לזוז במטתו, ורק לשכב על גבו הותר לו.

ואחר שיצאו מלבקרו, פנה הסבא לאחד מהם ושאל לו, אמור נא לי, כמה פעמים הנך מתהפך בלילה על מיטתך מצד אל צד? - שאלה תמימה כזו! והנשאל תמה על מה ראה הסבא לשאלו כן. והשיב לו הסבא "נודף מזה ריח של רציחה!" [עס שמעקט מיט רציחה!],

- הרי אינך נושא בעול, הרי ראיתו שהוא שוכב עשרים וארבע שעות במעל"ע, וכל הזמן על גבו, בלי לשנות, האם עלה בדעתך להתבונן מעט בזה? האם חשבת איך חיים כך? ואיך זה יתכן?

הרי לא עלתה כלל בדעתך מחשבה זאת. - ואם-כן הרי לא נשאת-בעול עמו!

ויש לזה שייכות עם רציחה, כי הרוצח, בשעה שהוא הורג, אילו היה בשעת-מעשה נושא בעול עם הנרצח, ומרגיש אפילו מעט מצערו של הנרצח, מה עובר עליו עתה ברגעים-אלו, הרי בשום-אופן לא היה מסוגל להרגו!

הרי גם לרוצח יש לב, אלא זה כלל לא עולה בדעתו, - כי הוא בעיניו כמו הורג זכוב, אשר אינו מרגיש כלום!

ומי שאינו נכנס ומרגיש את מצבו של השני, ריח של רציחה יש כאן! כי תכונה-זו, אצל הרוצח משכנה!

סיפר לי אחד, שהיה כאן, אב לשני בנים, אשר הוא בוכה בלי הרף, כי לקחו את בניו, מי יודע לאן. וסיפר כי במקום שהוא מתגורר, אי-אפשר אפילו להכנס לחנות לקנות משהו. שום דבר אינו מונח בראשם, רק הדאגה הנוראה לשלום הילדים... כך נראה מי שיש לו בן שם! מתהלכים מבולבלים, ונשים יושבות ובוכות, כי זה שייך ונוגע להם! **אך** מי שאין זה נוגע לו באופן קרוב ואישי, הוא אינו מרגיש דבר, – ובזמן שאותה-

אשה הרי לא תעלה חיוך על פניה, ואותו אב, לא ייראה חיוך על פניו! **הרי** לו נשאנו-בעול עמם, הלא גם בנו היה שינוי משהו. הרי לקחו מכל הבתים! סיפר לי משהו מירושלים, כי בבית שהוא מתגורר, בית גדול עם הרבה דיירים, ונשארו שם רק שני גברים. שהם בני חו"ל. וכל השאר נלקחו לחזית, – מי יודע להיכן! – היתואר לנו דבר כזה?! הרי בעליל נראה כי אין אנו נושאים בעול עם הכלל, ואין הדבר נוגע לנו.

"לפני עוור לא תתן מכשול"

עתה יש להתבונן בדבר שלישי, הרי עוברים על (ויקרא יט, יד) "לפני עוור לא תתן מכשול". **כי** אותו אב, ואותה אם או אשה, אשר לקחו את יקיריהם, ואין הם יודעים משלומם, כאשר הם רואים ברחוב שאחרים מתהלכים חפשי, הרי [נעבך] מכשילים אותם בשנאה, ובדיבורים רעים. **והרי** הם מוכרחים להרגיש כך, אין הם יכולים להבין אחרת, וכי נדרוש מהם שיחשבו

מחשבות של אנשים גדולים? שיירדו לעומקם של דברים על תפקידם של בני תורה? הרי הם באים מסכיבה כזו, אשר מי יודע מה מדברים שם, ואפילו אותם שאינם מדברים, הרי לא קשה לדעת מה נעשה ומתחולל בלבם פנימה, ובפרט אם הם רואים אחרים המסתובבים חפשי, הרי עוברים א"כ על לפני עוור לא תתן מכשול!

*

דיברנו משלשה דברים נוראים, אשר כל אחד מהם נובע מעמקי פנימיות נפש-האדם. **ואם** אמנם ישנם חטאים שהם בחיצוניות, וכמו שביארנו כמה-פעמים, אך דברים אלו הרי הם פנימיים! ומן הלב הם נובעים, ומכאן חומרתם הנוראה. **ל**ו נהגנו כשורה, והיינו חיים ומרגישים את המצב, ונותנים לב על כל צדדיו עם הבחינות שהזכרנו, הרי היה עלינו לחשוב בזמן הזה, איך מקיימים שמחת יו"ט, ובאיזה דרכים מותר לקיים השמחת יו"ט בלי לעבור על ענינים אחרים. **הרי** אלו צריכים להיות הלכיה-המחשבה עכשיו, – וכי עלה זה בדעתו של משהו? **מחד** גיסא רגועים, ולכה"פ אילו היו רגועים מבטחון על הרבש"ע, החרשנו, – אך הרי רגועים מבטחון עליהם, על הנלחמים שם.

ומאידך, לא משתתפים ונושאים בעול עמם, – בכאלה-סתירות חיים אנו! **הרי** כשיוכיחו ויראו זאת לאדם, יתבייש מעצמו. **ירא** לו איך הוא מתנהג לגבי דבר פרטי שלו, כשלוקחים אח שלו ואבא שלו, איך הוא מרגיש אז, [באים מחו"ל ומתחננים ורועדים, כך נראה מי שיש לו שייכות לענין], וכיצד מתנהגים אנחנו, בשעה שאנחנו יודעים כי "והארץ נתן לבני אדם"? **אנו** עומדים ואומרים תהלים, אלקים אל דמי לך, אל תחרש ואל תשקוט א'ל, – מדברים אל הרבש"ע, אל תשב שאנן ורגוע, [זאלסט נישט שווייגען, זאלסט נישט זיין רויג], הרי הרבש"ע ישאל אותו תיכף, מדוע אתה רגוע הנך, וממני אתה מבקש שלא לשקוט?! כאשר אתה תהיה לא רגוע, אז גם אני לא אחריש ולא אשקוט.

הרי דבר-ראשון אתה הנך צריך להיות מודאג ולא רגוע, ומה אתה בא לבקש מהרבש"ע שלא ישקוט?!

דוד-המלך יכול היה לומר זאת, כי הוא ראה כל המצב, ובאמת לא היה שקט בנפשו, והוא היה יכול לומר לרבש"ע "אל תחרש ואל תשקוט איל"ל! - אנו רגועים, ולא איכפת לנו מדבר, אז לכה"פ ראוי לנו לשתוק, ולהתבייש לבקש כן מן הרבש"ע!

הרי דבר ראשון, צריך להזיז משהו בנו עצמנו, לטלטל ולזעזע את הלב, - ואז כבר יפתחו לפנינו השערים! - וכדברינו במ' הקודם. וכמ"ש הנביא (ירמ' לא, יז) שמוע שמעתי אפרים מתנודד, משהו זו אצלו, ואז כבר כל ההנהגה-עמו אחרת. **אבל** לנו, הרי כאילו לא נוגע דבר, ואנו ממשכים בשגרת החיים כתמול שלשום, [הנני מבקש מחילה מן הציבור, איני מתכוון לאף אחד, אך הרי כך הוא מצבנו].

מי לא מקבל על-עצמו תענית כשיש לו חולה רח"ל, אפילו חולה שאינו מסוכן, ומה כבר כשיש חולה מסוכן, ומסוכן מאד!...

אבוי כמה צריך להבהל ולרעוד מיום הדין והתוכחה, אם כאלו סתירות יש בתוכנו!

הרי רואים אנו אצלו את הגרוע ביותר [איני מתכוון ח"ו...], את אשר כתוב בשירת האזינו (דברים לב, לב): "כי מוגפן סדום גפנם ומשדמות עמורה, ענבימו ענבי ראש, אשכולות מרורות למו, חמת תנינים יינם, וראש פתנים אכזר". [איני מתכוון ח"ו].

הלל, לב האדם, הרי הוא השדה, וממנו צומח הכל, ואם זרוע בשדה סדום ועמורה, מה צומח ממנו? הרי צומחים פירות מרים, יין מר, ארס נורא, והכל הוא כי השדה המצמיח הוא 'שדמות עמורה', לכן מתגדלים שם נחשים מזיקים. **מזה** צריך האדם להבהל ביותר, בראותו את אשר צומח ויוצא מלבו, אם פירות טובים או ארס רח"ל.

איל"ל היה הלב כמו שצריך, הרי כבר היו צומחים ממנו דברים טובים, כבר היו נושאים בעול, היה כואב הכאב של השני.

הרי צריך להבהל, כי בזמן כזה נכשלים בדברים רמים כאלו, וכלל אין מרגישים בהם. "עוון עקבי יסובני" (תהלים מט, ו) רומסים עיקרים ואין מרגישים, משתכשים (מוייקטזעך) כל-הזמן בכאלו עבירות-נוראות!...

לא יודעים שחיים עם כחי ועוצם ידי, וכלל לא חושבים כן! - ולא יודעים שאין לנו שייכות לנושא בעול! - וגם לא עולה על הדעת שבזמן כזה עלולים להכשיל בשנאה בכל צעד שעושים, להכשיל בעבירה כזו נוראה בזמן-כזה! הרי הם אינם מבינים מהו בן-ישיבה [ולא נאריך בזה עתה]. **אך** צריך לדעת ולהתבונן בריצנות על מה שאנו אומרים, שאין זה רק פרק בתהלים, אלא מציאות חיים, כי אנו מוקפים ברוצחים שרוצים להשמידנו, ומחכים לרגע האחד המיוחל, שרק יוכלו להפק את זממם.

והרי עתה המצב ברור יותר מאי פעם, כי כשהיו תחת היטלר לא ידעו מה הולך, ורק יותר מאוחר נודע הכל, אבל כאן הרי כולנו יודעים, יחשבו נא היטב את אשר מתרחש כאן!

אמנם יוס-טוב עתה, אך גם ביום-טוב צריך לדעת את האמת, - כי ראשית כל הצרות הוא, אם אין יודעים האמת.

וגם זאת יש לדעת ולבטוח, שהרבש"ע יעזור, והמה כרעו ונפלו, ואנחנו, אף כי אכן נפלנו, וחזק נפלנו, אך הרבש"ע יעזור שנקום ונוושה. **אך** לדעת את המצב צריך, ולא לשתוק, לא רק לצעוק "אלקים אל דמי לך", אלא בעצמך אל תהיה 'דמי'!, - האם אמנם רץ מישוה להתפלל על קברים? [רייסען קברים!].

הבה נתחזק נא, נתחזק באמת, היינו שהחזיק יהיה בלב, שהלב ישתנה, ואז, כשיתחלף הלב, הפנים, - יצמחו פירות אחרים! - ושוב לא יהיו סתירות בתוכי האדם, רק הכל יהיה

ברור ומואר, באור האמת. [אך איך משתנים, איך הופכים את הלב?]

איך זה עומדים, - לרגע אפילו - בטלים מכל וכל? זכורני פעם בעיירות, בראש השנה, יום הדין, אשר עומדים ומתפללים כל-כך הרבה, אם היה איזה רגע פנוי, מיד היה מי שישב ולמד, ומי שלא למד, אמר תהלים, אך כולם ידעו שלא עומדים סתם כך בבטלה. וכי יסתובבו "ריקים" [ליידיג] בר"ה? - כך היה פעם, כל ביהכנ"ס היה מלא, [היום נהיה עולם אחר].

ואנו, נכון, יפה מאד אומרים פרק תהלים, אבל, ברגעים שלא לומדים, האם עלה בדעת מישוהו לומר תהלים.

כוונתי לומר, שרואים עד היכן זה לא נוגע לנו, כי כשיש דבר אישי, הרי לא תתכן התנהגות כזו, לעמוד סתם ולפטפט, הרי אז הוא אינו מפסיק מלימוד, ואם מפסיק, הרי יאמר אז תהלים, אבל לעמוד ולפטפט בקרנות, הרי לא יעלה על הדעת. - כי זה נוגע לו, לעצמו ולבשרו, ואז כבר נראים אחרת...

וזה הכל הוא מן הדברים אשר אוכיחך ואערכה לעינך, - כמה צריך להבהל מזה, יראו לך איך אתה עצמך מתנהג כאשר זה נוגע לך. קשה לומר במה עלינו להתחזק, אך כל יחיד יודע.

אני איני מבין איך ישנים בלילה, [אני זקנת, ובין כך איני ישן בלילה], הרי כאשר יש ענין אישי כלשהו, המטריד את הדעת, הרי לא נרדמים בלילה, - וכאן, איך נופלת שינה על עינינו!

שם עומדים אלפי בנים מישראל [ידישע קינדער], ונלחמים, וכמה מהם נופלים קרבנות, וכמה מהם נופלים בשדה מתים, ונרקבים, באין יכולת להגיע אליהם ולטפל בהם, ומי יודע כמה וכמה שוכבים שם במצב נורא כזה, שא"א לגשת אליהם, - "ואין קובר" כפשוטו ממש! אין קובר!!! ואיך יכולים להתהלך כאן רגועים?

הבה נקח עצמנו, ונתחזק, ואפילו חיזוק של יחידים ג"כ יכול להציל, להזיז משהו בלב.

ואז נוכל לבקש מהרבש"ע אל תחרש ואל תשקוט, אך תחילה, בל נחרש ונשקוט אנו...!

* * *

להצלחת הרב ישראל משה בן חנה וב"ב ברו"ג